

Näs kyrka.

Den äldsta uppgiften om gravhällar med runor vid Näs kyrka finns i Hilfelings reseberättelse 1799 (F m 57: 6). Sedan han har omtalat G 33 och meddelat dess inskrift, fortsätter han: »2^{ne} Stenar lågo strax innanföre kyrkodören, men af Tramp så utsletne at man med möda kunde se om Runor derpå funnits, men intet fullt ord kunde med säkerhet läsas.» Liljegren uppför i sina *Runurkunder* dessa två stenar med nummer L 1787 och L 1788, utan känd inskrift. Carl Säve antecknar dem i sin förteckning som S 159 och S 160, »ej återfunna».

Kyrkoinventarium 1830: »Likstenar i kyrkan 8, på kyrkogården 16, bland hvilka en runsten, svårigen läslig.» Sannolikt är det G 33, som avses.

Carl Säve har år 1844 endast påträffat G 33. Men 20 år senare lämnade hans broder Per Arvid Säve i sin reseberättelse 1864 det första meddelandet om G 34; den hade blivit funnen på kyrkogården år 1856.

33. Näs kyrka.

Pl. 10.

Litteratur: L 1789, S 158. C. G. Hilfeling, Resejournal 1799 (F m 57: 6), s. 97 f.; N. J. Ekdahl, Resa på Gotland 1826 (ATA), s. 6; Kyrkoinventarium 1830 (ATA); C. Säve, Brev till P. A. Säve den 20/10 1856 (hs R 623: 5 i UUB, s. 561); P. A. Säve, Gotland 1864 (hs S 40 n i UUB), s. 48, Reseberättelse 1864 (ATA), s. 164; Länsmansrapport till Konungens Befallningshavande i Gotlands län 24/5 1884 (ATA); O. v. Friesen, Anteckningar 1922, 1923 (UUB); V. Jansson, Runsten från Bro socken, Gotland (i: APhS 10, 1935, s. 7 f.); L. Hellberg, De gotländska ortnamnen på -städe och -städar (i: Namn och Bygd 46, 1958), s. 31, 86, Om språklig och saklig ortnamnsforskning (1960), s. 29.

Äldre avbildning: O. v. Friesen och J. W. Hamner foto 1923 (ATA).

Runristad gravhäll. Den ligger nu på kyrkogården invid kyrkväggen på kyrkans norra sida.

Ljusgrå kalksten, med jämn, vacker yta. Längd 2,15 m, bredd 1,19–1,14 m. På mittytan är stenen prydd med två kors.

Stenen har ursprungligen legat »sunnanom kyrkan» (Ekdahl). År 1864 stod den »vid chor-muren» (P. A. Säve). Mot slutet av 1800-talet blev den bortförd och använd som trappsten vid Sigsarve gård. Den fördes på 1890-talet tillbaka till kyrkan och fick troligen då sin nuvarande plats.

Stenen har omkring 1750 på nytt använts som gravsten, och den har då fått en ny inskrift nedanför de båda medeltida korsen. Där står med latinska bokstäver (antikva):

»Christus är mitt lif och döden är min winning. Philip: 1 v: 21.

Anno 1754 D: 29 october døde före ... Lars ... ns ålder ... des kära hustru ... rlig och gudfruchtig Barbro Maria Clasdotter Göring. Denne sten tillhör husbonden Iacob N. S.: den yngre Sigsarfwe.»

Hilfeling anmärker: »På kyrkogården lästes en Runsten som nyligen till inscription tycktes wara renoverad.» Det är utan tvivel den nya inskriften som han härmed åsyftar.

Ytan är hårt sliten genom trampning under den tid, då den låg som trappsten. Icke minst gäller detta om den sekundära inskriften på mitten. Runorna utmed kanterna ha varit mera skyddade.

Inskrift:

+ **rupui : af ronum : hehuiþa burna : i hangnasteþu - : han lit gera stain : yvir sen : husbonda**

botulf ok olaf sen sūn bipin firi paira sialum

»Rudvi från Rone, dotter till Hägvid i Hagnestäde, hon lät göra stenen över sin man Botulv och sin son Olav. Bedjen för deras själar.»

Till läsningen: Inskriften är i stort sett tydlig och väl bevarad. Skiljetecken torde icke ha funnits efter 7 f, 19 a, 25 i, 40 n, 43 t, 47 a, 56 r och över huvud taget icke i den senare delen. 20–24 **burna** är fullt klart. 29 g är stunget, likaså 34 e, 44 g, 45 e. I övre h. hörnet är inskriften skadad; r. 37 är helt borta i en grop, 38–40 **han** äro defekta. Alla runorna i ortnamnet 26–37 **hangnasteþu** äro fullt tydliga utom den sista. 53 y är upp-och-nedvänt. Det är tydligt stunget, liksom 58 e och 66 d. 68 b är svårt slitet och synes svagt. Nedre bistaven i 74 o är ytterst svag. Runorna 77–78 af äro slitna. R. 77 kan ha haft två bistavar, sålunda o; men a förefaller sannolikare.

Hilfeling: 20–24 **burga**, 76–78 **olef**. — Ekdahl: 20–24 **burna**, 29 g; r. 37 saknas; 76–78 **olif**. — Säve: 20–24 **burna**, 76–78 **olaf**.

N. J. Ekdahl: »Den 3 juli gick jag till Nähs hvarest träffades en tämmeligen tydlig runsten ... Denna grafsten har flera egenheter hvaraf des ålder torde kunna bestämmas. 1° är runan ϕ ej till finnandes på runstenarna vid Lye af 1449. 2° är $\lfloor$ i yvir antingen Romarnas V eller den vanliga runan $\lceil$ vänd och stungen, hvarutom åter förekommer $\lceil$ der de äldre bruka $\mathcal{P}$. 3° begagnas $\mathcal{T}$ som β . Detta allt tillsammantaget antyder at stenen är från slutet af 1400- eller början af 1500-talet, hvarunder han dock ej kan vara, som bevisas af den katholska anmaningen till bön för de dödas själar.»

Rudvi tycks ha varit ett vanligt kvinnonamn på Gotland; det förekommer även på G 13(?), 63, 100 och S 114. Se vidare G 13. — *Rupvi af Ronum*: jfr *Jakaupr i Litlaronum* G 99. — **hehuiþa burna** Hägvids dotter: om ordet *burna* f. dotter se V. Jansson i *APhS* 10, s. 1 f. **hehuiþa** är genitiv av ett mansnamn *Hägviþr* (gen. *Hägviþar*); det förekommer även i G 119 Anga kyrka och i en inskrift i Klinte kyrka; det ingår i ortnamnet *Hägvide*, som förekommer på åtminstone 6 olika ställen på Gotland, bl. a. i Vamlingbo sn; jfr också *Hägdarve* av **Hägviþararfa* i 4 gotländska socknar.¹

i hangnasteþu -: detta ortnamn är numera försvunnet (G. Lindström, *Anteckningar om Gotlands medeltid* 1, 1892, s. 51; H. Gustavson i *Ortnamnssällskapets i Uppsala årsskrift* 1938, s. 20, 21). Av sammanhanget synes framgå, att det har legat i Rone sn: »Rudvi från Rone, dotter till Hägvid i Hagnestäde.» Man kan förmoda, att det har varit namn på en större bebyggelse (en by), som har upplösts i mindre enheter (gårdar) med egna namn. Detta kan ha varit anledningen till att namnet har försvunnit. Det är påfallande, att i den centrala bygden i Rone sn förekomma flera klumpar av gårdar med namn på *-arve*. Dessa äro relativt sena och kunna ha ersatt ett äldre Hagnestäde. Detta namn har innehållit som förled ett mansnamn, fgutn. fsv. *Hagne*, isl. *Hogne*; jfr *Hagnesta*, Helgona sn och Eskilstuna, Södermanland, *Hagnastapir* (1346 m. fl.), Brunflo sn, Jämtland (nu Håkanstad).

Mansnamnet *Botulfr* förekommer i ett stort antal runinskrifter: G 33, 67, 80, 102, 103, 126, S 1, 2, 7, 21, 25 och 102. Likaså i de latinska inskrifterna (G. Lindström, *Anteckningar om Gotlands medeltid* 2, 1895, s. 52 f.): nr 11 Barlingbo, 21 Björke, 30 Bunge, 67 Fide, 117 Väte, 124 Hörsne, 188 Tingstäde, 387 Visby.

¹ H. Gustavson, *Gotlands ortnamn* (i: *Ortnamnssällskapets i Uppsala årsskrift* 1938), s. 45.

Det är jämte *Botviþr* det vanligaste av de många sammansättningarna med förleden *Bot-*. *Botulfr* och *Botviþr* Botvid äro båda helgonnamn. Om *Botulfr* se även N. Lithberg och E. Wessén, *Den gotländska runkalendern* 1328 (1939), s. 92 f. Om namn på *Bot-* se G 12, 35 och 36.

Om ordet *husbonde* m. make, man se G 3.

34. Näs kyrka.

Pl. 10.

Litteratur: P. A. Säve, Gotland 1864 (hs S 40 n i UUB), s. 48, Reseberättelse 1864 (ATA), s. 164; O. v. Friesen, Anteckningar 1923 (UUB).

Äldre avbildning: O. v. Friesen och J. W. Hamner foto 1923 (ATA).

Fragment av en runristad gravhäll. Det förvaras i sakristian, uppställt i nordvästra hörnet. Tidigare låg det på kyrkogården på norra sidan av kyrkan, strax intill kyrkväggen.

Rödaktig kalksten med tämligen grovt gryt och fläckig yta. Längd på h. sidan 1,15 m, vid mitten 0,89 m, bredd 0,80–0,85 m. Stenen är mycket tjock, 16–20 cm. Baksidan är ojämn, och kanterna äro grovt tillhuggna, icke tilljämnade.

Endast nedre delen av gravhällen är bevarad. Den är ganska hårt sliten och skadad genom tramp och vittring. Övre delen saknas med korset, sannolikt omkring hälften av den ursprungliga hällen. Båda hörnen nedtill äro också avslagna.

Mitt på stenen har funnits ett kors. Den bevarade nedre delen av korsstammen har nedtill varit sirad med lilja och blomverk. T. h. om korset står en man, klädd i kjortel och med krökt stav i vänstra handen, möjligen en biskop med kräkla.

Stenen blev enligt P. A. Säve funnen i kyrkogården år 1856.

Inskriften börjar med ett kors på h. sidan och har sedan följt stenens ytterkanter. Den är delvis skadad och därför fragmentarisk. En inskrift, mycket utnött, har även funnits på korsets stam.

Inskrift:

+ - i k i - i þ r : k r - k u - r f i h - - l i t g e r a h u a - ... þ i a u þ u : s i n a : h u s f r u y ... s y n i r : ...
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50
 ... : k - - - u i þ i ... +
 55 60

»... han lät göra gravvalv ... -tjaud, sin hustru ... söner ...»

Till läsningen: Av bistav i r. 1 finns intet kvar; **l** är möjligt, även **p**. Alla runorna 5–8 **-iþr** äro fragmentariska, osäkra, men **uiþr** är sannolikt. 9 **k** är icke stunget. R. 11 är sannolikt **a**, icke **o**. Bistaven är lågt ansatt för att undvika en fördjupning i stenytan. R. 13 har sannolikt varit **u**, men toppen är skadad, r. 15 ganska säkert **r**. 16–18 **fi h** säkra. 24 **g** och 25 **e** äro tydligt stungna. Mellan 30 **a** och 32 **p** har på det avslagna hörnet funnits plats för (högst) 10 runor, sålunda **hualf : yvir** jämte förleden i ett kvinnonamn på **þiaup**. Denna måste ha varit mycket kort, sannolikt två (högst tre) runor. Runorna i ramen nedtill äro tydliga. 48 **y** är stunget (med två punkter?). På v. sidan kan endast ordet 49–53 **synir** urskiljas. 50 **y** är tydligt stunget. Därefter är ytan trasig. — På korsstammen framträda enstaka runor och fragment av runor, men någon sammanhängande inskrift torde vara omöjligt att erhålla. R. 54 är **k** eller möjligen **h**. 58–60 **uiþ** är säkert; r. 61 kan ha varit **r**.

P. A. Säve: 9–17 **kroku - - fi**. — v. Friesen: **kikiuiþr : krak[uar]fi han lit gera hua[lf þita yfir : ro]þiaup : sina : husfruy ... r synir ... knituiþ ...**

Inskriften har börjat med ett mansnamn på **-viþr**, åtföljt av ett attribut på **-arfi**; tyvärr äro förlederna i dessa båda ord omöjliga att fastställa. Namnet kan, av de bevarade resterna att döma, mycket väl ha varit *Liknviþr*; se om detta mansnamn G 99. Mannen har låtit göra gravvalv och rista gravhäll över sin hustru. Hon har haft ett namn på **-þiaup** med en kort förled; v. Friesen har föreslagit *Robiaup* (se S 51). Om kvinnonamn på **-þiaup** (*Hallþiaup*, *Botþiaup*) se G 3 och G 35. — Ordet *hualf* n. gravvalv även i inskrifterna på G 7, 65, 101, 123, 137, S 94, 96. — Om ordet *fgutn*. *husfroyia* f. husfru se G 3.